

ks. dr hab. Kazimierz Dullak, prof. US

Katedra Teologii Praktycznej

Koszalin, 8.05.2024 r.

RECENZJA

**rozprawy doktorskiej księdza magistra licencjusza Wojciecha Ciotek
pt. *Prezbiter senior w prawodawstwie Kościoła powszechnego i Kościoła
w Polsce***

Niniejsza recenzja została sporządzona w odpowiedzi na pismo ks. dra hab. Dariusza Borka, prof. uczelni, Dziekana Wydziału Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie z dnia 27.03.2024 r. W myśl zapisów ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. 2020 poz. 85 z późn. zm.): „Rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dyscyplinie (...) oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej” (art. 187 ust.1); „Przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego (...)” (art. 187 ust. 2); „Rozprawę doktorską może stanowić praca pisemna, w tym monografia naukowa, zbiór opublikowanych i powiązanych tematycznie artykułów naukowych (...)” (art. 187 ust. 3).

Zasadnicze części wykonanej recenzji pracy doktorskiej obejmują moją ocenę i uzasadnienie:

- 1/ czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie prawo kanoniczne?
- 2/ czy rozprawa doktorska wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej Doktoranta?
- 3/ czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne zastosowanie wyników własnych badań naukowych w sferze społecznej?

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA RECENZOWANEJ ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Recenzowana rozprawa pt. *Prezbiter senior w prawodawstwie Kościoła powszechnego i Kościoła w Polsce* została przygotowana przez ks. mgra lic. Wojciecha Ciołka pod opieką naukową ks. dra hab. Marka Saja, prof. uczelni, a jednocześnie Dyrektora Instytutu Prawa Kanonicznego UKSW.

Praca doktorska składa się z wykazu ważniejszych skrótów, wstępu, trzech zasadniczych rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii zawierającej szczegółowy podział źródeł oraz literaturę. Pracę wieńczy streszczenie w języku polskim oraz języku angielskim. Ogółem recenzowana praca liczy 328 stron, w tym bibliografia dysertacji obejmuje ponad 50 stron wypisanych pozycji począwszy od źródeł biblijnych, aż po pozycje dostępne na stronach internetowych.

OCENA ORYGINALNOŚCI DOBORU I ROZWIĄZANIA PROBLEMU NAUKOWEGO I ROZWIĄZANIA W ZAKRESIE ZASTOSOWANIA WYNIKÓW BADAŃ W SFERZE SPOŁECZNEJ

Ocena doboru problematyki badawczej

Ostatnie dziesięciolecia z coraz większą intensywnością koncentrują uwagę na kształcie, proporcjach i uwarunkowaniach społeczeństwa pod względem nie tylko przyrostu naturalnego, ale również układu proporcji osób zdolnych do pracy i podejmujących ją, w stosunku do osób, które przeszły w stan spoczynku zawodowego z racji na kondycję zdrowotną czy osiągnięty prawem wiek emerytalny. Jedną z miar poziomu społeczeństwa pod względem zamożności, kultury społecznej, uwarunkowań pokoleniowych jest troska o tę część populacji, która zeszła z areny czynnego funkcjonowania w służbie zawodowej czy środowiskowej. Ten nurt ogólnospołeczny nie mógł pominąć również środowiska kościelnego, które jest jego częścią. Zarówno czynniki zaczerpnięte „ze świata”, jak również wewnątrz kościelne sprawiły, że problem ten nie mógł być pozostawiony bez konkretnych uregulowań.

Problem związany z zaradzeniem podstawowych potrzeb osób w wieku sędziwym lub zdrowotnie niewydolnych jest stosunkowo nowy, zwłaszcza na gruncie uregulowań kościelnych. Wytyczne ostatniego soboru i następujące po nich regulacje z poziomu Stolicy Apostolskiej są bardzo ogólnikowe. Wydaje się, że to zupełnie naturalne, iż centralne organy kościelne nie dają szczegółowych rozporządzeń w tej

materii. Wielkie znaczenie dla tej grupy społecznej mają bowiem systemy ubezpieczeniowe, zdrowotne i socjalne funkcjonujące w danym państwie.

Autor rozprawy podjął się przeprowadzić analizę powyższego zagadnienia schodząc do poziomu poszczególnych diecezji. Czyni to oczywiście na bazie unormowań ogólnokościelnych. Taka konfiguracja jest jak najbardziej poprawna. Samo zaś podjęcie się rzeczonyj problematyki jest bardzo pożyteczne i może być pomocne poszczególnym biskupom diecezjalnym w podejmowaniu aktów prawnych porządkujących tę sferę życia duchownych. Dotychczas nie znajdujemy na polskim gruncie kompleksowych opracowań w tej materii, stąd literatura z której Autor korzystał, jest owocem szerokiego rekonesansu nie tylko z obszaru eklezjologicznego.

Moim zdaniem praca stanowi ważny wkład w rozwój wiedzy i zastosowań praktycznych już realizowanych albo mogących stanowić przyczynek do realizacji troski o prezbiterów seniorów. Dobór tematyki badań teoretycznych i aplikacyjnych oceniam zatem pozytywnie, doceniam oryginalność tematyki i potencjalny wkład wyników badań własnych Doktoranta.

Ocena celów i pytań badawczych

Kluczowym dla oceny oryginalności, zakresu i poprawności badań podjętych w dysertacji doktorskiej jest przeanalizowanie jej celów głównych i szczegółowych, pytań badawczych lub sformułowanych hipotez.

Autor opracowania zarysował tę problematykę na s. 11 prezentując cele: 1/ przebadanie systemowych rozwiązań związanych z troską o prezbiterów seniorów w świetle prawodawstwa obowiązującego w diecezjach na terenie Polski; 2/ zaprezentowanie przemyśleń - wniosków związanych z duchowym wsparciem prezbiterów seniorów. Ponadto zostały wyraźnie zaprezentowane pytania badawcze dotyczące troski o prezbiterów seniorów zawarte w regulacjach ogólnokościelnych i partykularnych. Warto zwrócić uwagę, że nie chodzi w zainteresowaniu naukowym Autora jedynie o byt materialny, ale również o sferę duchową, o kontynuację rozwoju i zaangażowania w życie Kościoła i społeczności. Niemniej ważnym jest również odpowiedź na pytanie o systemowy program opieki nad seniorami, który zapewniłby zaspokojenie podstawowych potrzeb czy oczekiwań samych zainteresowanych. Sformułowanie pytań pozwoliło na wyznaczenie kierunku prowadzonych prac badawczych.

Te i inne obszary badawcze zostały przeanalizowane dzięki kwerendzie wielu dokumentów ze szczególnym podkreśleniem dokumentów znajdujących się w zbiorach synodów diecezjalnych. W poszczególnych diecezjach zostały one znowelizowane lub

uszczegółowione precyzyjnymi regulacjami biskupów diecezjalnych. Ksiądz Doktorant w sposób bardzo precyzyjny przybliży zapisy poszczególnych aktów prawnych i dokonuje subtelnej analizy, by następnie wyprowadzić, drogą wniosku, postulaty badawcze.

Należy podkreślić, że sposób sformułowania i prezentacja celów i pytań badawczych jest poprawny i wskazuje jednoznacznie na celowość badań podjętych w recenzowanej rozprawie doktorskiej.

OCENA WIEDZY TEORETYCZNEJ ZAPREZENTOWANEJ PRZEZ AUTORA

Należy niniejszym postawić pytanie, które stawia Rada Doskonałości Naukowej: czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora w określonej dyscyplinie? W odpowiedzi należy przeanalizować strukturę opracowania poddanego recenzji. Doktorant przystępując do powziętego zadania rozpoczyna od przybliżenia pojęć zawartych w tytule dysertacji. Ich precyzyjne dookreślenie stoi na straży odpowiedniego ukierunkowania prowadzonych analiz. Ustalenie przyczyn utraty urzędu kościelnego wskazuje na status duchownego w świetle prawa powszechnego jak również unormowań niższego szczebla hierarchicznego. Aż wreszcie zostają przez Piszącego wyliczone podmioty zobowiązane do troski o prezbiterów seniorów. Cały ten blok wymaga umiejętności posługiwania się ogólną wiedzą kanoniczną jak również znajomością dokumentów z obszaru teologicznego, wychodząc od owocu prac Soboru Watykańskiego II, aż po dyktando *Apostolorum successores (2004)*. Na ten zakres nauki Kościoła powszechnego nakłada się egzemplifikacja i konkretyzacja w przepisach Kościoła partykularnego. Uwidocznione to jest zwłaszcza w kolejnych dwóch rozdziałach dysertacji, gdzie uwidoczniła się troska o kapłanów seniorów w wymiarze duchowym i duszpasterskim, a w dalszej kolejności w wymiarze ludzkim i materialnym. Wszystkie wymienione obszary stanowią jedność w osobie każdego seniora, dlatego nie wystarczy jedynie wybiórcze ich potraktowanie. Zostały przez ks. Wojciecha nie tylko wymienione, ale zaprezentowane tak ważne dziedziny jak: formacja kapłańska, życie duchowe, opieka psychologiczna, posługa duszpasterska i członkostwo w gremiach diecezjalnych. A następnie Doktorant w oparciu o regulacje diecezjalne wskazał na rozmaite możliwości związane z miejscem zamieszkania oraz z wsparciem materialnym, aż po wypełnienie woli po śmierci duchownego seniora. Ogromna paleta zagadnień wskazuje, że Piszący operuje w sposób zadawalający wiedzą z rozmaitych obszarów prawa kanonicznego i innych dyscyplin, których nie sposób dotknąć.

Jak łatwo dostrzec, struktura pracy jest logiczna i spójna. Zakres wiedzy zaprezentowanej w poszczególnych rozdziałach jest syntetyczny, a jednocześnie pozwalający dostrzec sposób osiągnięcia postawionych celów badawczych.

OCENA UMIEJĘTNOŚCI PROWADZENIA PRACY NAUKOWEJ

Badania zaprezentowane w tej pracy doktorskiej mają charakter badań aplikacyjnych. Z definicji badania aplikacyjne mają na celu generowanie wiedzy w celu rozwiązania konkretnych problemów praktycznych lub przyczynienia się do rozwoju praktyki w określonym obszarze. O ile zatem tradycyjne badania podstawowe skupiają się na poznaniu, rozwijaniu wiedzy lub pogłębieniu zrozumienia określonych koncepcji, o tyle badania aplikacyjne mają zastosowanie praktyczne i są ukierunkowane na rozwiązywanie problemów w rzeczywistych sytuacjach. W tej pracy doktorskiej te rzeczywiste sytuacje dotyczą bardzo istotnego i aktualnego problemu: kapłan senior w konkretnej rzeczywistości eklezjalnej, jako przykład troski o człowieczeństwo i kapłaństwo konkretnego prezbitera.

Recenzowana rozprawa spełnia oczekiwania co do istoty badań naukowych. Wiemy bowiem, że istotą badań naukowych jest ciąg czynności realizowanych według ustalonych zasad, podejmowanych dla osiągnięcia założonego celu, którym jest rozwiązanie wcześniej zdefiniowanego problemu. Celem ocenianej dysertacji jest przeanalizowanie systemowych rozwiązań związanych z troską o kapłana seniora. Cel ten został osiągnięty dzięki narzędziom użyty w sposób konsekwentny.

W badaniach naukowych wykorzystuje się różne metody badawcze, oczywiście, metody te muszą być dostosowane do konkretnego problemu badawczego oraz specyficznego kontekstu. Autor pracy doktorskiej, aby osiągnąć założone cele zastosował metodę dogmatyczno-prawną. Posłużyła ona do przeprowadzenia egzegezy, następnie syntezy oraz systematyki zebranych źródeł prawa i wyselekcjonowanej literatury. Ponadto, Doktorant posłużył się metodą teologiczno-prawną oraz historyczno-prawną, jak sam stwierdził: "które odpowiednio pomogą zrozumieć teologiczne uzasadnienie dekodowanych przepisów prawa oraz konieczność ich rozwoju w doktrynie, w całej historii prawa kanonicznego" (s.11).

Podsumowując należy pozytywnie ocenić umiejętność prowadzenia pracy naukowej przez ks. Wojciecha Ciołka - autora recenzowanego opracowania.

OCENA STRONY FORMALNEJ I JĘZYKOWEJ OPRACOWANIA

Ta część mojej recenzji nie stanowi elementu wymaganego przez ustawę. Mimo to, pozwolę sobie na kilka dodatkowych spostrzeżeń. Praca została przygotowana w sposób, który umożliwia czytelnikowi łatwe śledzenie i zrozumienie zarówno kontekstu teoretycznego, jak i wyników zaprezentowanych badań. Doktorant jasno, klarownie i komunikatywnie zaprezentował zarówno kontekst jak i wyniki swoich badań.

Strona formalna pracy nie budzi większych zastrzeżeń, a recenzowana praca została napisana w sposób poprawny. Należy jednak wskazać na mankamenty, które pozwolą Autorowi na uniknięcie niedociągnięć przed ewentualną publikacją monografii. Należy zwrócić uwagę, że po kropce zdanie zaczynamy z wielkiej litery (s. 63, 180, 183 itd.); niejednokrotnie brakuje pauzy między wyrazami (s. 91 itd.); należy ujednoczyć pisownię z wielkiej czy małej litery (s. 113, 125, 160); ponadto zakradły inne błędy (zob. s. 45, 48, 108, 142, 175). To wszystko, w tym celu zostało wskazane, by udostępniona praca do szerszego audytorium, była jak najlepiej odebrana jako pomoc w rozwiązywaniu lokalnych problemów w obszarze zwiększającej się liczby prezbiterów seniorów.

Trudno nie dostrzec zalet pracy w perspektywie formalnej – przejrzystość, jakość. Na podkreślenie zasługuje liczba publikacji stanowiących element systematycznego przeglądu literatury oraz bibliografii tej dysertacji.

WNIOSKI KOŃCOWE

Biorąc pod uwagę aktualność i znaczenie tematyki rozprawy, sformułowane cele i pytania badawcze, logikę i spójność wywodu, wykorzystane narzędzia badawcze, walory poznawcze, a przede wszystkim walory aplikacyjne wyników przeprowadzonych badań stwierdzam, że rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Wojciecha Ciołka stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego z dyscypliny prawo kanoniczne. Rozprawa doktorska potwierdza wysoki poziom wiedzy teoretycznej i umiejętność samodzielnego prowadzenia prac badawczych. Praca doktorska spełnia zatem wymagania art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 ze zm.) i może stanowić podstawę do nadania stopnia naukowego doktora nauk społecznych w dyscyplinie prawo kanoniczne.

Na podstawie powyższego uzasadnienia wnoszę o dopuszczenie recenzowanej pracy doktorskiej do jej obrony.

